

TASVIRIY SAN'AT FANINI O'QITISHDA KOMPOZITSIYANING O'RNI

Madaminjonova Muxlisa Mahmudjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti "Tasviriy san'at va musiqa ta'limi" kafedrası "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *ushbu maqolada hozirgi kunda ta'lim tizimini rivojlantirishning muhim omillari sifatida qabul qilingan STEAM fanlari tarkibidagi tasviriy san'at fanini o'quvchilarga o'rgatish jarayonida kompozitsiyaning o'rni va ahamiyati haqidagi fikr va qarashlar o'z ifodasini topgan.*

Kalit so'zlar: *kompozitsiya, ijodkor, rassom, tafakkur, kompozitsiya, san'at, asar, davr, nazar, badiy, maqsad, rivoj*

KIRISH

Kompozitsiya qonun-qoidalarini chuqur bilish, qobiliyatli ijodkor ongiga sayqal beradi. Umuman kompozitsiya va rasm san'ati ibtidoiy jamoa davriga borib taqaladishini nazarda tutib fikrlaydigan bo'lsak insoniyat tafakkurini debocha desak xat6 bo'lmaydi. Shunday ekan tasviriy san'at turli davrlarda turlicha rivojlanish tarixiga ega. Kompozitsiya haqida gap borganda, uning naqadar mashaqqatli nechog'li qiziqarli ekanligini aytib o'tish o'rinli. Chunki asar yaratish ijodkor-rassomdan Kompozitsiya uchun nisbatan ko'p etyud, eskiz ishlashni va bu muallifdan mavzuga chuqur yondashishni talab etadi. Kompozitsiyada umumiy yaxlitlikka erishish uchun asosiy maqsadni yorituvchi diqqat e'tiborli markazni belgilash, ikkinchi darajali qismlardan voz kechish, chalg'ituvchi kontrastlardan holi bo'lish talab etiladi Albatta badiiy asar yaratishda amaliy jihatdan ko'nikmalarni egallashlash hamda nazariy bilimlarni ham bilishlari kerak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Tasviriy san'at asari albatta insonni chuqur mulohaza qilishga zavqlanishga tasavvurini boyitishga, halqlar tarixining bir bo'lagi sifatida o'z qadr qimmatiga ega bo'ladi va halqning ma'naviy boyligiga aylanadi. Kompozitsiya aslida keng tushuncha bo'lib u san'atning barcha turlarida tadbiiq etiladi Rangtasvirda biror asar yaratilar ekan albatta kompozitsiya qonun va qoidalaridan foydalaniladi va bu asarda ijodkorning o'z oldiga qo'ygan maqsadi va vazifalarini ochib berishga xizmat qiladi V.M.Jirmunskiy aytganidek Kompozitsiyani tadqiq qilishdan maqsad, asarning tashqi tuzilishini aniqlaydigan badiylik asoslarini topishi, undagi badiy materialni taqsimlash va joylashtirishni aniqlashdan iborat. San'atni doimiy rivojlanishda bo'lishi bu erkin ijodiy taffakur, kompozitsion fikrlashning bo'lishidir. Shuni nazarda tutish kerakki ya'ni san'atning yashovchan bo'lishi uchun avvalo erkin kompozitsiyaning rivojlanishiga imkoniyat yaratish hisoblanadi. Aytishimiz mumkunki san'atni rivojiga to'siq bo'lish va ta'limni sustlashtirishning eng fundamental sharti erkinlikning bo'lmasligidir. Bilamizki butun dunyoda ijodkorlar xususan rassomlar har bir davrda o'zlarining ijodiy ustaxonalari va studiyalariga ega bo'lishgan. Ma'lumki kompozitsiya so'zi orqali rassomlar

badiiy tasviriy san'at asarining barcha qismlarining o'zaro munosabatlarining qonuniyatini tushunadilar.

MUHOKAMA

Kompozitsiya unsurlari bo'lgan — mutanosiblik, muvozanat, yaxlitlik singari sifatlarni olib qarasaq, ular har bir tabiat voqeliklarida mavjud ekanligini sezib olishimiz qiyin emas. San'at o'z tamoyiliga ko'ra fundamental erkin ijodiy kompozitsiyadir demak ijodkor boshqa insonlardan tasavvur tafakkurining kengligi bilan farq qiladi. Aslida tasavvur har bir insonda mavjud lekin, san'at kishisining ijodiy tafakkuri ijodkorlikga xosdir. Bugungi kun tasviriy san'atining yurtimizda va dunyoda rivojlanish jarayonini kuzatadigan bo'lsak bugungi kun rassomining tafakkuri keng bo'lishi zamonaviy texnologiyalar bilan qurollangan bo'lishi kerak ekanligi jumladan dunyo tasviriy san'atida ro'y berayotgan jarayonlardan orqada qolib ketmasligi va yurtimizda kechayotgan taraqqiyot jarayonlariga hamohang harakatda bo'lishni bevosita davrning o'zi talab qilmoqda. Hozirgi zamonaviy davrda tasviriy san'atning o'zni degan savol qo'yadigan bo'lsak Aytishimiz mumkinki tasviriy san'at tarbiyadan tortib taraqqiyotning yuksak ko'rinishlarigacha o'z o'rniga ega ekanligi yaqqol ko'rinib turadi. Hayotimizning har jabhasida, ishlatayotgan har buyumda, umuman har qanday ko'rinishida albatta rassom ijodkorning tafakkuri aks etganini ko'rishimiz mumkun. Tasviriy san'atda kompozitsiya chegarisi mavjud desak xat'o bo'ladi, chunki insonni fikrlashini chegaralab bo'lmaydi. Lekin ma'lum bir davrda mafkura nuqtai nazaridan fikr bildirish nazarda tutilgan. Bunga misol sifatida, san'at tarixida keltirilgan ma'lum bir davrda diniy cherkovlar olib borgan faoliyatni aytish mumkun bo'ladi. Har qanday ijodkor o'tmishdagi rangtasvir san'at ustalari merosini va tajribalarini o'rganish bilan birga, tomoshabinga chuqur ta'sir etuvchi tasvir qonunlari va uslubiyatini ham o'rganadi. Buning ma'nosi shundan iboratki, demak kompozitsiya qanday shakl va mazmunda bo'lmasin, avvalambor u tafakkur maqsulidir. Tasviriy sana't ta'limida ma'lum bir muammaolarni aytish va unga kompozitsion nuqtau nazardan pedagogik yechim nazarda tutiladi Bo'lg'usi pedagog rassom kelajakda dars berishi bilan birga rivojlanishning yuksak bosqichlarda ham o'z o'rinlariga ega bo'lishlari shart. Yuksak, maromiga yetgan san'at asarlari bo'ladimi, yoki komyuter texnologiyalari asosida zamonaviy turli sohaga oid loyihalar bo'ladimi, undan tashqari sanoatning turli ishlab chiqarishlarida yangicha dizayndagi sanoat maxsulotlari bo'lsin, albatta bu yerda rassom tafakkurining roli nihoyatda zarur. Hozirgi yangi davrda yangicha vaziyat shakllanyapti buni globallashuv davri deymiz ya'ni axborot asrida yashayapmiz, albatta bu internet bilan bog'liq. Ko'ryapmizki ijtimoy tarmoqlar rivojlanib boryapti, televideniya hamda radio ham bugun internet bilan bog'lanib ketgan. Ma'lum davr oldin rassomlar o'z ijodiy ishini namoyish etish uchun gazeta va jurnallarga ehtiyoj seziishgan. Bugunki kunda har-bir ijodkor o'z asarlarlarini o'zi namoyish qilish imkoniyatiga ega bo'ldi. Shuni nazar tutib aytish mumkinki bugungi davrda bevosita axborot almashinuvi kuchaydi va bu albatta dunyo tasviriy san'ati rivojiga ijobiy ta'sir qildi ya'ni san'atning bir joyda qotib qilishdan saqlayapti. Bugun dunyo, tasviriy san'at fani xususida ma'lum bir xulosalari mavjud va shu sababli bugungi rassomlar o'z tafakkurlarini kompozitsiyalarda yuksak jihatlarini namoyon etyaptilar. Asrlar davomida

dunyo tasviriy san'ati markazlari sifatida shakllangan Evropa davlatlari, o'zining tajribasidan kelib chiqqan holda san'at borasidagi xulosalarini standartlashdi. desak xatò bo'lmaydi Aynan shu davlatlarda san'at sohasida evalyutsiya juda katta ekanligini ko'rapmiz. Ushbu jihatlarni inobatga olib bugun tasviriy san'at ta'limida aynan kompozitsiya to'g'risida ko;plab suhbatlar olib borish hamda ko'plab eskizlar ustida fikr yuritish juda zarur.

Tasviriy san'atda kompozitsiya, ya'ni tuzilma yoki qurilma, barcha obraz va elementlarni to'g'ri joylashtirishning ahamiyatini ifodalaydi. Bu, rassom yoki fotografdan foydalanuvchilarga obrazlarni to'g'ri ta'riflash, tarixiy, madaniy yoki shaxsiy xulosalarni ifodalash uchun kerakli bo'lgan organizatsiyani ta'minlashda yordam beradi. Kompozitsiya, obrazlarni tuzilish va tuzatishda erkinlik va ishonchlilikni ta'minlash uchun muhimdir. Tasviriy san'atda kompozitsiya, barcha turlarini o'z ichiga olgan holda, asosiy konsept sifatida ko'rinadi. Uning asosiy ahamiyati shunday, shuningdek, tasviriy san'at shakllarida ta'sir qilish va tomosha qilish jarayonida foydalaniladi. Tasviriy san'atning boshqa qismlariga taalluqli bo'lsa-da, kompozitsiya barcha obrazlarni birlashtirib, ularga tartib berib, asosiy qarashlar va xulosalarni aks ettiradi.

NATIJA

Tasviriy san'atda kompozitsiya o'rganish, rassomlik, fotografika yoki boshqa yo'nalishlarda, asosiy ahamiyatga ega bo'ladi. U shuningdek, tasvirlar va obrazlarni to'g'ri va jihatli ta'riflash uchun kerakli bo'ladi. Kompozitsiya, obrazlarni joylashtirish, o'lchash, o'rganish va boshqa usullar orqali obraz tushunchalarini yetkazishda katta ahamiyatga ega. Bu jarayonda, tasviriy san'at o'qituvchilari va talabalar uchun kompozitsiya o'rganish asosiy qo'llanma bo'ladi, chunki u obrazlarni o'rganish va ta'riflash jarayonida aniqlik va ifodalashda yordam beradi. Tasviriy san'at fanini o'qitishda kompozitsiyaning ahamiyati juda katta. Kompozitsiya, rassomlik, fotosurat, grafika yoki boshqa san'at shakllarida obrazlarni tuzish va ta'riflash uslubini aniqlash uchun kerak bo'ladi. Bu, obrazlarni tuzishda tartib, o'lchash, obrazlarni to'g'ri joylashtirish va boshqa san'at qarashlarni o'rganishda muhimdir. Shuningdek, kompozitsiya o'qitish, talabalar uchun san'atning estetik qobiliyatlarini o'rganishda yordam beradi va ularni o'z ta'sirini aniq va yetkazuvchi ko'rinishda ifodalashda katta ahamiyatga ega. Tasviriy san'at fanini o'qitishda kompozitsiyaning ahamiyati juda katta, chunki u obrazlarni tuzish, ularga shakl berish, o'lchash va joylashtirish jarayonlarida kritik ahamiyatga ega. Kompozitsiya, rassomlik, fotosurat, grafika va boshqa san'at turlarida estetik qarashlarni o'rganish va ularni ta'riflashda yordam beradi. Bu, talabalarga obrazlarni to'g'ri va ifodalovchi ko'rinishda shakllantirish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatadi va ularning san'atshunoslik bo'yicha o'sishini ta'minlaydi.

Kompozitsiya, san'at, fotosurat, rassomlik va boshqa tasviriy ifodalashning barcha sohalarida juda muhim konseptdir. U obraz, surat yoki tuzilma elementlarini to'g'ri va ta'sirli joylashtirishning jarayonidir. Buning natijasida tasvirlar, fotosuratlar yoki boshqa san'at shakllari estetik qiziqish, tarixiy, madaniy yoki shaxsiy xulosalarni ifodalash uchun kuchli va ta'sirchan bo'ladi. Kompozitsiya, obrazlarni o'rganish, aniq va yetkazuvchi ko'rinishda ifodalashda asosiy qo'llanma sifatida yorqin o'rin egallaydi. Kompozitsiya, san'at, fotograf,

rassomlik va boshqa tasviriy ifodalash sohalari uchun juda muhim konseptdir. Bu, obraz yoki tuzilma elementlarini to'g'ri va ta'sirchan tartibda joylashtirishning jarayonidir. Kompozitsiya obrazni tashkil etish, uning shakllarini belgilash, obrazlarni o'zaro bog'lash, chiziqar va nuqtalarni ishlatish va boshqalar.

Tasviriy san'atda kompozitsiya, obrazni to'g'ri va ta'sirchan tuzish, tashkil etish va obrazlarni birlashtirishning jarayonidir. Bu, obrazlarni o'rganish va tariflashda muhim bo'lib, tasvirlar, fotosuratlar yoki boshqa san'at shakllari uchun qanday qilib estetik qarashlarni boshqarish va ularni ta'riflashda yordam beradi. Kompozitsiya, san'atshunoslar uchun obrazlarni ta'riflashning eng katta vositasi bo'lib, ularga obrazlarni o'rganish, o'zgartirish va yetkazishda katta yordam beradi.

Tasviriy san'atda kompozitsiya, obrazlarni tashkil etish, ularga shakl va tartib bermish, rang va jihatlarni birlashtirish jarayonidir. Bu, tasvirlar, fotosuratlar yoki rassomlikda estetik qarashlar, xayol va hikoyalarni ifodalash uchun muhim bo'lib, obrazlarni to'g'ri va ta'sirchan ko'rsatishda katta ahamiyatga ega. Kompozitsiya, san'atshunoslar uchun obrazlarni ta'riflash va obrazlarni o'rganishning asosiy vositasi bo'lib, ularga obrazlarni tuzish, o'zgartirish va tariflashda yordam beradi. Tasviriy san'atda kompozitsiya, obrazlarni tashkil etish, ularga shakl va tartib bermish, rang va jihatlarni birlashtirish jarayonidir. Bu, tasvirlar, fotosuratlar yoki rassomlikda estetik qarashlar, xayol va hikoyalarni ifodalash uchun muhim bo'lib, obrazlarni to'g'ri va ta'sirchan ko'rsatishda katta ahamiyatga ega. Kompozitsiya, san'atshunoslar uchun obrazlarni ta'riflash va o'rganishning asosiy vositasi bo'lib, ularga obrazlarni tuzish, o'zgartirish va tariflashda yordam beradi.

XULOSA

Bugungacha dunyo Yevropa yoki Rossiya san'atini maktab sifatida o'rganayotgan edi., Hozirga kelib Xitoy san'atiga nazar solinsa ancha ilgarilaganini, kuchli maktab paydo bo'lganini ko'ryapmiz. Shuni nazarda tutib yurtimizda shakllangan ijodiy maktabning raqobat qobiliyatini ko'zdan kechirish va ta'limdagi muammolarni o'rganish kerak nazarimda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Egamov. Kompozitsiya asoslari 5-9 sinflar. —San'at|| jurnali nashriyoti. Toshkent – 2005
2. С.А.Абдуллаев. Ранг тасвир асарида композиция муаммолари . услубий қўлланма. Тошкент1994
3. Bakhriyev I.S. (2020). 50 YEARS OF THE XX CENTURY THE DEVELOPMENT OF THE UZBEK LANDSCAPE GENRE. European journal and Reflection Sciences, 8(6), 62-64.
4. Bakhriev I. S., Ankabaev.R. T., Mahmudov M. J., & Irbutaeva M. T. (2020).THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE LANDSCAPE GENRE IN THE FINE ARTS. EPRA International Journal of Research and Development (IJRD), 5(3), 423- 424.

5. Bakhriev I.S., Sultanov Kh.E., Marasulova I.M., & Ankabaev R.T. (2020). The Need for Creation of a Cluster of Pedagogical Innovations in the System of Continuous Education. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(05), 6586-6591.

6. Бахриев, И. (2020). Ривоятларнинг санъат асарларидаги тутган ўрни ва унинг баркамол ёшларни тарбиялашдаги аҳамияти. *Academic Research in Educational Sciences*, 286-295.

7. Бахриев, И. С. Султанов, Х. Э., Марасулова, И. М., Махмудов, М. Ж., (2020). НА ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В НЕПРЕРЫВНОМ ОБРАЗОВАНИИ: ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ. *Academic Research in Educational Sciences*, 1 (4), 231-237.

8. Vaxriyev I.S. (2021). PROFESSIONAL FINE ART TEACHERS THEORETICAL FUNDAMENTALS OF COMPOSITION IN PREPARATION. *Муғаллим ҳам узликсиз билимлендирў. Илимий-методикалық журнал*. 3(2), 122- 125.